

Konferencja naukowa *Śląsk Opolski w dobie powstań 1919–1921. W setną rocznicę wybuchu III Powstania Śląskiego, Muzeum w Praszce, 10 września 2021 r.*

10 września 2021 r. odbyła się konferencja naukowa *Śląsk Opolski w dobie powstań 1919–1921. W setną rocznicę wybuchu III Powstania Śląskiego* zorganizowana przez Instytut Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu, Delegatura w Opolu we współpracy z Muzeum w Praszce. Miejscem spotkania nieprzypadkowo stała się Praszka, która z racji swojego położenia przy granicy polsko-niemieckiej, odegrała istotną rolę w ówczesnych wydarzeniach na Górnym Śląsku. Od maja 1919 r. na terenie miasta działał posterunek wywiadowczy, w tym samym roku w Praszce powstała Ekspozytura Związku Przyjaciół Górnego Śląska, popularnie zwana „ekspozyturą śląską”, z którą ściśle współpracowały władze miejskie. Po upadku I powstania śląskiego w mieście utworzono punkt dla uciekinierów ze Śląska, w 1919 r. zaś powołano do życia Komitet Pomocy Górnoślązacom, na przełomie 1919 i 1920 r. zamieniony na Komitet Plebiscytowy, którego zadaniem było: gromadzenie środków na rzecz akcji plebiscytowej, wydawanie materiałów propagandowych, organizacja odczytów, przedstawień teatralnych czy wycieczek Ślązaków. Po rozpoczęciu III powstania śląskiego praszkowski Komitet Plebiscytowy działający wówczas jako Komitet Pomocy Powstańcom Śląskim zorganizował Punkt PCK zwany powszechnie „szpitalem powstańczym”, w którym udzielono pomocy 136 rannym powstańcom.

Konferencja *Śląsk Opolski w dobie powstań 1919–1921* odbyła się zatem w miejscu, które jest silnie związane z historią powstań śląskich. Zebranych powitała Maria Feliks p.o. Dyrektora Muzeum w Praszce. Wprowadzenie do obrad wygłosił dr Kamil Dworaczek p.o. Naczelnika Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN we Wrocławiu, jednocześnie moderator pierwszej części konferencji.

Pierwszy zabrał głos dr Tomasz Gałwiazek z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN we Wrocławiu, Delegatura w Opolu. Przedstawił referat pt. *Śląsk w piśmiennictwie historycznym i geograficznym od 2 poł. XVIII do początku XX w.*, który był swoistym wprowadzeniem do tematyki obrad. W wystąpieniu zostały przywołane cenne źródła, które mogą posłużyć jako materiały do badania dziejów Śląska: *Beitrage zur Beschreibung von Schlesien* Friedricha Alberta Zimmermanna z 1783 r., *Szląsk pruski słowem i otówkiem: na podstawie najnowszych źródeł przedstawiony* Władysława Zielińskiego z 1889 r. czy notatki Juliana Ursyna Niemcewicza spisane w dzienniku *Podróży do Wielkopolski i Śląska w roku 1821 z niewydanych dotąd rękopisów*. Prelegent wskazał również na bogaty materiał ilustracyjny zawarty w warszawskim czasopiśmie „Tygodnik Ilustrowany” czy rysunkowe plany, panoramy miast, szkice obiektów architektonicznych zebrane w monumentalnym dziele Friedricha Bernharda Wenera *Topographia Silesiae*.

Kolejny referat pt. *Niekoronowany król Górnego Śląska – gen. Henri Le Rond i jego działalność na Śląsku w dobie powstań i plebiscytu* wygłosił dr hab. prof. Uniwersytetu Opolskiego Mariusz Patelski. Sylwetka francuskiego generała została zaprezentowana w układzie chronologicznym, przedstawiono przebieg jego kariery wojskowej i dyplomatycznej, walkę na frontach I wojny światowej, a następnie udział w paryskiej Konferencji Pokojowej. Szczególnie zaakcentowana została rola Le Ronda na Górnym Śląsku jako członka Międzysojusznicznej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej.

Następnie głos zabrał dr hab. prof. Uniwersytetu Opolskiego Marek Białokur, który w referacie pt. *Śląsk Opolski w dobie politycznej i militarnej batalii o przyłączenie do Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1921) w świetle warszawskiego tygodnika „Mucha”* przedstawił rolę prasy w kształtowaniu opinii publicznej w II dekadzie XX w. Szczególna uwaga została zwrócona na warszawski tygodnik „Mucha”, jedno z popularnych pism satyrycznych, które poświęcało sprawom Górnego Śląska wiele uwagi. Przez czytelne karykatury i teksty satyryczne na łamach pisma uczulano polskie społeczeństwo na sytuację Górnego Śląska, kwestię plebiscytu i związaną z nim sytuację polityczną oraz panujące stosunki międzynarodowe.

Ksiądz dr Kamil Kęsik, reprezentujący Wieluńskie Towarzystwo Naukowe, przedstawił referat pt. *Zaangażowanie duchowieństwa pogranicza polsko-niemieckiego (odcinek Wieluń–Krzepice) w sprawy powstań śląskich*. Omówione zostały działania, jakie podejmowali przedstawiciele duchowieństwa z terenów przygranicznych, zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej, ich stosunek do plebiscytu oraz powstań. Zaangażowanie po stronie polskiej zakończyło się tragicznie dla ks. Franciszka Marxa – proboszcza ze Starego Olesna, który został bestialsko zamordowany w pobliskim lesie gronowickim. Zaangażowanie kilku innych duchownych z tego terenu zakończyło się usunięciem z parafii lub aresztowaniem.

Po krótkiej przerwie nastąpiła dalsza część konferencji, którą poprowadził dr Tomasz Gałwiazek. Rozpoczął ją wykład pt. *Grupa „Północ” w strukturach Samoobrony Górnego Śląska w 1921 r. Organizacja, przywódca, aktywność* dr. hab. Grzegorza Bębniaka z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Katowicach. Przedstawione zostały sylwetki głównych dowódców Selbstschutz Oberschlesiens: gen. Karla Höfera, gen. Bernharda von Hülsen czy ppłk. Grütznera. Omówiono także poszczególne odcinki i oddziały Grupy „Północ” oraz ich liczebność i wyposażenie wg stanu na 28 maja 1921 r.

Kolejnym prelegentem był dr Piotr Stanek z Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, który w referacie pt. *Lamsdorf na zapleczu niemieckich sił zbrojnych* zajął się ukazaniem roli kompleksu Lamsdorf podczas powstań śląskich i plebiscytu, gdzie działały poligon wojskowy oraz obóz jeniecki, repatriacyjny i szkoleniowy. Przedstawił także funkcjonowanie Lamsdorfu jako bazy niemieckich formacji zbrojnych, punktu werbunko-

wego do Grenzschutzu, składnicy broni i amunicji, oraz miejsce internowania śląskich działaczy opowiadających się po stronie polskiej.

W referacie *Stanisław Delinger – oficer polskiego wywiadu wojskowego w Praszce* dr Ksawery Jasiak z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN Wrocław, Delegatury w Opolu, przedstawił postać pierwszego komendanta posterunku wywiadowczego powstałego w 1919 r. w Praszce, jednego z ośmiu posterunków wywiadowczych utworzonych na terenie przygranicznym z Niemcami. Do jego zadań należało prowadzenie wywiadu i tworzenie polskiej konspiracji na terenach powiatu oleskiego, kluczborskiego i lublinieckiego.

Ostatni referat pt. „*Pamiętki*” z powstania. *Eksponaty muzealne czy źródła historycznej informacji?* wygłosił Tomasz Górecki z Muzeum Miejskiego w Żorach. Zwrócił uwagę na wartość eksponatów z okresu powstań śląskich gromadzonych w muzeach jako źródeł archiwalnych. Prelegent wskazał na znaczenie wykorzystania dokumentów traktowanych dotąd wyłącznie jako muzealia w pracach badawczych nad przebiegiem powstań śląskich.

Konferencję zakończyła ożywiona dyskusja dotycząca zagadnień poruszonych w referatach. Następnie dr Kamil Dworaczek wygłosił krótkie słowa podsumowania, wskazując na wysoki poziom merytoryczny wygłoszonych wykładów.

Uczestnicy spotkania mieli również możliwość zapoznania się z wystawą *W setną rocznicę III Powstania Śląskiego* towarzyszącą konferencji, przygotowaną przez Muzeum w Praszce. Na ekspozycji zaprezentowano materiały związane z agitacją plebiscytową, sporo miejsca poświęcono także obecności wojsk alianckich na Górnym Śląsku, w szczególności oddziałom francuskim. Na wystawie można również było zobaczyć odznaczenia, znaczki poczt plebiscytowych, karty do głosowania, oryginalne dokumenty związane z działalnością służb sanitarnych w okresie plebiscytu i III powstania czy działalności komitetów plebiscytowych. Wykorzystując fotografie, dokumenty i medale powstańców oraz lokalnych działaczy, zaakcentowano również szczególną rolę, jaką w plebiscycie i powstaniach odegrała Praszka.

Konferencja *Śląsk Opolski w dobie powstań 1919–1921* wpisала się w cykl wydarzeń upamiętniających 100-lecie powstań śląskich w województwie opolskim.

Maria Feliks

(Muzeum w Praszce,

Uniwersytet Wrocławski Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych)